

Finansutskottets yttrande 2024/25:FiU1y

Motioner med anledning av skrivelse 2023/24:140 2024 års redogörelse för företag med statligt ägande

Till näringsutskottet

Näringsutskottet beslutade den 15 oktober 2024 att ge bl.a. finansutskottet tillfälle att senast den 26 november 2024 yttra sig över följdmotionsyrkanden till skrivelse 2023/24:140 2024 års redogörelse för företag med statligt ägande i de delar som berör respektive utskotts beredningsområde.

Finansutskottets yttrande avser motion 2024/25:269 av Lorena Delgado Varas m.fl. (V) yrkandena 10–13 och 17. Utskottet föreslår att näringsutskottet avstyrker yrkandena.

I yttrandet finns en avvikande mening (V).

Utskottets överväganden

Motionerna

Två följdmotioner har väckts med anledning av skrivelse 2023/24:140 2024 års redogörelse för företag med statligt ägande. I motion 2024/25:509 av Fredrik Olovsson m.fl. (S) finns inga yrkanden som berör finansutskottets beredningsområde.

I motion 2024/25:269 av Lorena Delgado Varas m.fl. (V) finns fyra yrkanden om SBAB och ett yrkande om Akademiska Hus.

SBAB

I motion 2024/25:269 av Lorena Delgado Varas m.fl. (V) anføres att det eftersom bankmarknaden är en oligopolmarknad är i högsta grad motiverat för staten att äga en aktör som affärsmässigt driver verksamhet för att främja konkurrensen. År 2000 sattes avkastningskravet på SBAB till att avkastningen på eget kapital över tiden i genomsnitt skulle uppgå till den femåriga statsobligationsräntan plus 5 procentenheter. Finansdepartementet beslutade dock om nya mål för SBAB som klubbades vid bankens bolagsstämma 2013. Målen innebar att vinstkravet på SBAB nästan fördubblades i förhållande till den tidigare avkastningsformeln till att vara ”över 10 procent”.

Det förändrade uppdraget för SBAB sammanföll med att bolånemarginalen steg. Sett till hela perioden 2002–2011 jämfört med 2012–2022 fördubblades bolånemarginalen.

Om man antar att skillnaden i genomsnitt är 0,5 procentenheter på bolåneräntan innebär det 20 000 kronor mer i hushållsbudgeten för ett hushåll med 4 miljoner kronor i skulder och minskade vinster för bankerna med ca 25 miljarder kronor per år. SBAB bör därför enligt motionärerna återfå sitt tidigare uppdrag och avkastningskrav. Åtgärden är enkel att genomföra och kräver bara ett regeringsbeslut.

I motionen föreslås ett tillkännagivande om följande (yrkande 10):

- Ändra SBAB:s uppdrag till att genom en effektiv verksamhet bidra till mångfald, konkurrens och prispress på marknaden för bolån.
- Ändra omedelbart SBAB:s uppdrag till att genom en effektiv verksamhet bidra till mångfald, konkurrens och prispress på marknaden för bolån.
- Sänk SBAB:s avkastningskrav till det som gällde 2012, femårig statsobligationsränta plus 5 procentenheter.
- Tillsätt en utredning med uppdraget att se över om den risk SBAB:s utlåning innebär verkligen speglar långsiktig avkastning i linje med börsen eller om avkastningskravet ska sänkas ytterligare.

I motionen anförs vidare att SBAB för mer än tio år sedan meddelade att man avsåg att försämra servicen och villkoren för företagskunder och bostadsrättsföreningar utanför de tre storstadsregionerna och vissa högskole- och tillväxtorter, framför allt i södra Sverige. SBAB bör enligt motionärerna användas i motsatt riktning. I stället för att avveckla sin utlåning till stora delar av landet borde SBAB komplettera marknadens bristande utlåning på landsbygden. Motionärerna föreslår ett tillkännagivande om att regeringen bör ändra ägardirektiven så att SBAB blir skyldiga att upprätthålla god service och goda villkor i hela landet och därigenom bli ett samhällsnyttigt företag (yrkande 11).

Vidare föreslås ett tillkännagivande om att SBAB också bör få i uppdrag att se över hur man kan bidra till att finansiera lån för företag på landsbygden och vilka särskilda aspekter som då bör beaktas (yrkande 12).

I motionen anförs att SBAB genom att arbeta med produktutveckling dessutom på ett konkret sätt skulle kunna öka finansieringsmöjligheterna för små och nystartade företag på landsbygden. SBAB bör även få i uppdrag att särskilt arbeta för investeringar som leder till ökad hållbarhet. Detta kan man finansiera t.ex. genom paket- och lånelösningar inom forskning och utveckling, eftersom det i dag ofta är svårt för små och medelstora företag att få finansiering från annat håll.

Motionärerna föreslår ett tillkännagivande om att SBAB bör få i uppdrag att aktivt arbeta med att utveckla lösningar och produktutveckling för små och medelstora företag i syfte att utgöra ett komplement till marknaden och stödja hållbara investeringar (yrkande 13).

Akademiska Hus

Det statliga bolaget Akademiska Hus har till uppgift att äga, utveckla och förvalta fastigheter vid landets universitet och högskolor. I motion 2024/25:269 av Lorena Delgado Varas m.fl. (V) påpekas att den övervägande majoriteten hyresgäster är lärosäten. Lärosäten är myndigheter som befinner sig på samma plats och i samma lokaler under lång tid. Trots detta ska Akademiska Hus sätta hyran efter en standard som är anpassad för bolag som är utsatta för konkurrens. Lärosätena är inte som vilka bolag som helst, med en verksamhet som enkelt kan välja lokaler på en fri marknad. Motionärerna menar att det inte är rimligt att hyreskostnader till Akademiska Hus utgör en så stor del av lärosätenas kostnader som i dag. Ett alternativ vore att vinsten från Akademiska Hus i stället återförs till akademien i form av fria projektbidrag eller liknande.

Motionärerna föreslår ett tillkännagivande om att regeringen bör utreda hur ägardirektiven för Akademiska Hus kan ändras eller hur man på annat sätt kan uppnå minskade hyreskostnader för högskolor och universitet (yrkande 17).

Uppgifter om SBAB

I regeringens skrivelse 2023/24:140 2024 års redogörelse för företag med statligt ägande redovisas att SBAB som en av Sveriges största bolåneaktörer har ett ansvar för att bidra till en positiv utveckling när det gäller klimat och miljö genom sin finansiering av befintligt och projekterat boende (s. 13). SBAB antog i mars 2023 ett klimatmål om att halvera utsläppsintensiteten i sin kreditportfölj till 2038. Detta görs som en del i kampen mot klimatförändringar och ligger i linje med det globala 1,5-gradersmålet. Genom att mäta och målsätta de utsläpp som bolagets kunders bostäder och fastigheter orsakar kan SBAB på ett målmedvetet sätt arbeta för att minska den största klimatpåverkan de har – sin finansiering.

Tidigare behandling i finansutskottet

SBAB

I motionsbetänkande 2023/24:FiU22 behandlades kommittémotion 2023/24:2655 av Mikael Damberg m.fl. (S). I motionen anfördes att SBAB:s uppdrag bör ändras till att genom en effektiv verksamhet bidra till mångfald, konkurrens och prispress på marknaden för bolån. Vidare bör SBAB:s avkastningskrav utredas i syfte att förbättra konkurrensförhållandena på bolånemarknaden. I betänkandet behandlades också motion 2023/24:2107 av Jesper Skalberg Karlsson och Louise Meijer (båda M), där det anfördes att regeringen borde se över möjligheten att sälja SBAB.

I betänkandet anförde utskottet följande (bet. 2023/24:FiU22 s. 24):

Utskottet anser att SBAB har en viktig roll för att stärka konkurrensen och bidra till en sund och transparent marknad gentemot sina kunder. Vidare anser utskottet att det är viktigt att staten är en aktiv och professionell ägare med fokus på långsiktigt och hållbart värdeskapande. Vidare påminner utskottet om att det ingår för staten som aktiv och professionell ägare att pröva skälen för fortsatt statligt ägande liksom att överväga bolagens olika inriktning. Mot bakgrund av detta avstyrks motionsyrkandena.

Socialdemokraterna reserverade sig till förmån för sin motion.

I betänkandet behandlades också motioner om struktur och konkurrens på bank- och finansmarknaden. Utskottet anförde (bet. 2023/24:FiU22 s. 34):

I motionerna framförs en rad yrkanden som i olika avseenden rör struktur och konkurrens på bank- och finansmarknaden. Ett av de mål som riksdagen har beslutat om för finansmarknadsområdet är att det finansiella systemet ska vara stabilt, präglas av ett högt förtroende och ha förmåga att säkerställa viktiga samhällsfunktioner. De finansiella företagen ska tillgodose hushållens och företagens behov av finansiella tjänster och medverka till en hållbar utveckling. Vidare ska de finansiella marknaderna vara väl fungerande med konkurrens och ett starkt skydd för konsumenter.

Utskottet framhåller att åtgärder för ett fungerande finansiellt system är en viktig del i ett motståndskraftigt civilt försvar. Det kan också stärka förmågan att hantera svåra påfrestningar i fredstid. Utskottet konstaterar att flera åtgärder har vidtagits för att stärka den finansiella beredskapen och välkomnar det fortsatta arbetet på området.

Det är enligt utskottets mening viktigt att små och medelstora företag inom finansmarknadsområdet får goda möjligheter att växa och därigenom bidra till en sund konkurrens. Det är också viktigt att verka för en livskraftig landsbygd med likvärdiga möjligheter till företagande, bl.a. när det gäller kreditgivningen.

Mot bakgrund av detta avstyrks motionsyrkandena.

Ledamöterna från Socialdemokraterna respektive Miljöpartiet reserverade sig till förmån för sina motioner.

I motionsbetänkande 2022/23:FiU22 behandlades kommittémotion 2022/23:246 av Ali Esbati m.fl. (V). Motionärerna ansåg att SBAB bör ges ett kompletterande uppdrag att tillhandahålla särskilt konkurrenskraftiga bolånevillkor för att på så sätt sätta press på de andra bankernas bolånevillkor.

I betänkandet anförde utskottet följande (bet. 2022/23:FiU22 s. 23):

Som ett led i att stärka konsumenternas ställning på bolånemarknaden publicerar Finansinspektionen varje kvartal en beräkning av bankernas bruttomarginal på bolån. Utskottet noterar att bruttomarginalen enligt den senaste beräkningen fortsatte att minska under det fjärde kvartalet 2022. I ett läge med stigande räntor är det enligt myndigheten viktigt att konsumenter ser över sina bolånevillkor och förhandlar med olika banker för att se över sina bolånekostnader. Utskottet konstaterar vidare att Finansinspektionen har ett nytt uppdrag från regeringen från 2023 som bl.a. innebär att hitta vägar för att stärka konsumenternas ställning på bolånemarknaden.

Motionsyrkandet avstyrktes av utskottet och ledamoten för Vänsterpartiet reserverade sig till förmån för yrkandet.

Akademiska Hus

I motionsbetänkande 2023/24:FiU25 behandlades kommittémotion 2023/24:2454 av Anders Ådahl m.fl. (C) där det anfördes att Akademiska Hus har varit starkt kritiserat för att ta ut mycket hög hyra från lärosätena och för att hyrorna urholkar lärosätenas möjligheter att använda de fria medlen till forskning. Motionärerna vill att det görs en genomlysning av hur Akademiska Hus lever upp till sitt uppdrag.

Finansutskottet avstyrkte motionen och påminde om att utskottet tidigare avstyrkt yrkanden om att se över förvaltningen av universitets och högskolors fastigheter med hänvisning till att den bärande principen för de statliga myndigheternas lokalförsörjning är att skilja mellan myndigheternas brukande av lokaler och förvaltningen av fastigheter för statens räkning.

Ledamoten för Centerpartiet reserverade sig till förmån för yrkandet.

Motioner från allmänna motionstiden 2024

SBAB

När det gäller SBAB kommer finansutskottet att behandla följande yrkanden från allmänna motionstiden i betänkande 2024/25:FiU22 Finansiell stabilitet och finansmarknadsfrågor.

I två motioner – enskild motion 2024/25:2645 av Janine Alm Ericson och Katarina Luhr (båda MP) och kommittémotion 2024/25:2646 av Katarina Luhr m.fl. (MP) – föreslås det tillkännagivanden om att utreda om staten ska ge ägardirektiv till SBAB att erbjuda skraddarsyddade hypotekskrediter för energieffektivisering och statliga kreditgarantier för banker som vill erbjuda skraddarsyddade hypotekskrediter för energieffektivisering.

I kommittémotion 2024/25:3196 av Mikael Damberg m.fl. (S) föreslås ett tillkännagivande om att ändra SBAB:s uppdrag till att genom en effektiv verksamhet bidra till mångfald, konkurrens och prispress på marknaden för bolån, att utreda SBAB:s avkastningskrav i syfte att förbättra konkurrensförhållandena på bolånemarknaden samt att ge SBAB möjlighet att tillhandahålla lönekonton.

Akademiska Hus

När det gäller Akademiska Hus kommer finansutskottet att behandla följande yrkanden från allmänna motionstiden i betänkande 2024/25:FiU25 Statlig förvaltning och statistikfrågor.

I enskild motion 2024/25:1956 av Lili André (KD) yrkas på ett tillkännagivande om en översyn av avkastningen från Akademiska Hus.

I enskild motion 2024/25:2977 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD) föreslås ett tillkännagivande om att se över möjligheten till en försäljning av Akademiska Hus.

Finansutskottets ställningstagande

Utskottet har tagit ställning till liknande motionsyrkanden vid sin behandling av motioner från allmänna motionstiden tidigare år. Även detta riksmöte kommer utskottet, som framgått ovan, att behandla motioner om SBAB och Akademiska Hus.

Utskottet vill inte föregripa sin behandling av dessa motioner. Partiernas ståndpunkter kommer att framgå av de kommande motionsbetänkandena.

Finansutskottet anser därmed att det inte finns skäl att ställa sig bakom de yrkanden som näringsutskottet har gett finansutskottet tillfälle att yttra sig över. Yrkandena bör således avstyrkas.

Stockholm den 21 november 2024

På finansutskottets vägnar

Edward Riedl

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Edward Riedl (M), Mikael Damberg (S), Oscar Sjöstedt (SD), Gunilla Carlsson (S), Dennis Dioukarev (SD), Björn Wiechel (S), Jan Ericson (M), Charlotte Quensel (SD), Eva Lindh (S), Hans Eklind (KD), Martin Ådahl (C), David Perez (SD), Janine Alm Ericson (MP), Adam Reuterskiöld (M), Joakim Sandell (S), Ilona Szatmári Waldau (V) och Anna Starbrink (L).

Avvikande mening

Ilona Szatmári Waldau (V) anför:

Jag anser att näringsutskottet bör tillstyrka motion 2024/25:269 av Lorena Delgado Varas m.fl. (V) i berörda delar.

Därmed ställer jag mig bakom ett tillkännagivande om följande (yrkande 10):

- Ändra SBAB:s uppdrag till att genom en effektiv verksamhet bidra till mångfald, konkurrens och prispress på marknaden för bolån.
- Ändra omedelbart SBAB:s uppdrag till att genom en effektiv verksamhet bidra till mångfald, konkurrens och prispress på marknaden för bolån.
- Sänk SBAB:s avkastningskrav till det som gällde 2012, femårig statsobligationsränta plus 5 procentenheter.
- Tillsätt en utredning med uppdraget att se över om den risk SBAB:s utlåning innebär verkligen speglar långsiktig avkastning i linje med börsern eller om avkastningskravet ska sänkas ytterligare.

Vidare bör regeringen bör ändra ägardirektiven så att SBAB blir skyldiga att upprätthålla god service och goda villkor i hela landet och därigenom bli ett samhällsnyttigt företag (yrkande 11).

SBAB bör också få i uppdrag att se över hur man kan bidra till att finansiera lån för företag på landsbygden och vilka särskilda aspekter som då bör beaktas (yrkande 12).

Vidare bör SBAB bör få i uppdrag att aktivt arbeta med att utveckla lösningar och produktutveckling för små och medelstora företag i syfte att utgöra ett komplement till marknaden och stödja hållbara investeringar (yrkande 13).

När det gäller Akademiska Hus är det inte rimligt att hyreskostnader till Akademiska Hus utgör en så stor del av lärosätenas kostnader som i dag. Ett alternativ vore att vinsten från Akademiska Hus i stället återförs till akademien i form av fria projektbidrag eller liknande. Regeringen bör utreda hur ägardirektiven för Akademiska Hus kan ändras eller hur man på annat sätt kan uppnå minskade hyreskostnader för högskolor och universitet (yrkande 17).